

Oponentský posudok bakalárskej práce Terezy Fišerovej *Filosofie Anny Pammrové* (Praha: Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovy, 2022; vedúci práce Mgr. Milan Hanyš, Ph.D.)

Bakalárska práca Terezy Fišerovej *Filosofie Anny Pammrové* sa zaoberá jedinečnou osobnosťou českého myslenia a literatúry, Annou Pammrovou (1860 – 1945). Na jednej strane možno konštatovať, že Pammrovej v odbornej literatúre stále nie je venovaná pozornosť, ktorú by si zaslúžila, na strane druhej už ale existuje rad odborných prác, ktoré Pammrovej dielo zhŕňajú a interpretujú z filozofickej, literárnovednej a feministickej perspektívy.¹ Autorka predloženej práce k uvedenej literatúre chcela prispieť pohľadom na Pammrovej filozofiu, pričom osobitný zreteľ zamýšľala venovať jej ekofeminizmu. Hoci je z práce vidieť zaujatie pre tému a postavu Pammrovej, tak tento záujem sa nepretavil do systematickejšieho odborného textu.

Ako uvádzam v závere posudku, prácu na obhajobu odporúčam. Jej odborné spracovanie na pomery bakalárskej práce hodnotím ako uspokojivé. Je tu však viacero problémov, ktorým by bolo bývalo jednoduché sa vyhnúť. Jadro posudku spočíva v poukazaní na ne.

Práca má tri hlavné kapitoly: prehľad života Pammrovej (s. 9 – 17), popis postavenia ženy na prelome 19. a 20. storočia (s. 17 – 31) a analýza diela Pammrovej (s. 31 – 46).

Biografický prehľad vychádza z životopisu, ktorého autorkou je neter Pammrovej Alma Křemenová a z autobiografie Pammrovej *Antieva*. Prehľad je zameraný na Pammrovej rodinný život a priateľstvo s básnikom Otokarom Březinom. Autorka príliš sleduje podrobnosti Pammrovej života, ktorý sa podrobne usilovala zdokumentovať jej neter Křemenová, ale celkom vynecháva Pammrovej intelektuálnu biografii. (Doslovné sledovanie biografickej predlohy sa nepatrične ukazuje napríklad na s. 13, kde namiesto vecného popisu toho, že manžel Pammrovej František Kroh bol pravdepodobne počatý znásilnením vo vojne, autorka píše o „hriechu“ a „kľiatbe“.) Hoci titul práce oznamuje, že pôjde o filozofiu autorky, tak Pammrová vonkoncom nie je predstavená ako mysliteľka (a poetka), resp. je tak predstavená najskôr vo vzťahu k mužským intelektuálom jej doby – Březinovi a Jánovi Maliarikovi (v kapitole 1.2). Predpokladám, že ak by autorka písala bakalársku prácu o filozofovi, tak by životopis v podobe, ako ho predstavila v práci o Pammrovej, bol jasne považovaný za nedostatočný. Prinajmenšom by obsahoval jasné vymenovanie hlavných diel autorky, ich stručný popis a usúvzťažnenie do existujúcej filozofickej tradície. Tento základ v práci celkom chýba.

Ďalšia kapitola podáva prehľad postavenie ženy na prelome 19. a 20. storočia. Autorka vychádza najmä z prác historičiek Lynn Abrams, Mileny Lenderovej, Marie Bahenskej, Dany Musilovej a literárnej historičky Libuše Heczkovej. Zaradenie tejto kapitoly do práce považujem za neopodstatnené. Autorka uvádza, že objasnenie života žien v Pammrovej dobe je dôležité pre predstavenie toho, voči čomu sa Pammrová vymedzovala (s. 8). Že Pammrová bola svojská, výnimočná, netradičná a že jej život aj myslenie sa odlišovali od životov a myslenia meštianskych žien, je zrejmé. Hlavným problémom kapitoly, resp. argumentu, ktorý s jej pomocou chce autorka urobiť, je to, že tento argument si musí domýšľať čitateľka. Autorka práce predstaví historický prehľad, v ďalšej kapitole identifikuje hlavné témy Pammrovej myslenia, ale vzťahy medzi týmito dvomi celkami riadne neopisuje ani nenaznačuje. Zaradenie tejto historickej kapitoly, hoci odkazuje aj na boj žien za volebné právo či feministické myslenie Plamínkovej a Masaryka, považujem z uvedeného dôvodu za nadbytočné.

Jadrom práce by mala byť tretia, analytická kapitola. Autorka identifikuje v diele Pammrovej štyri ťažiská: obraz ženstva, nadvládu mužov, materstvo a manželstvo a panstvo nad prírodou.

V bakalárskej práci neočakávame pôvodné interpretácie, ale dobre zhrnuté a vyargumentované

---

¹ Najobsiahlejšia je dizertačná práca napísaná pod vedením prof. Zdeňky Kalnickej: Ticháčková, Z. (2015). *Filosofie Anny Pammrové*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné na <https://is.muni.cz/th/yc3ra/>.

tvrdenia, ktoré zručne pracujú s primárnymi zdrojmi aj sekundárnou literatúrou. Zameranie sa na uvedené štyri témy považujem preto za dobré, ide o témy identifikované existujúcou odbornou literatúrou. Ak však tieto témy preberá autorka zo sekundárnej literatúry alebo k nim dospieva na základe vlastnej analýzy, mala by to jasne povedať a v druhom prípade aj uviesť, ako konkrétne k týmto témam dospela (a ktoré napríklad považuje za podružné a menej dôležité a prečo). Základným problémom kapitoly však je, že nikde jasne neuvádza, ktorými dielami Pammrovej sa zaoberá, prečo z niektorých čerpá (*Alfa; Cestou k zářnému cíli*) a z iných nie (*Anagogické meditace; Antieva; Zápisky nečitelné; korespondencia*). Jednoducho, autorka by mala jasne vymedziť rozsah toho, čo je analyzované a interpretované.

Z tretej kapitoly, hoci nie je rozsiahla, sa ukazuje, že Pammrová bola pôvodná mysliteľka používajúca expresívny jazyk a tvoriaca vlastné pojmy. Jej príspevok k filozofickému a feministickému myslieniu by však bol zjavnejší, keby autorka diskutovala Pammrovej myšlienky a argumenty zoči-voči intelektuálnej tradícii. Interpretuje pomerne výberovo – napr. problematiku jazykového vyjadrovania a „mužského jazyka“, neschopného postihnúť skúsenosť žien, diskutuje spolu s Nietzscheho *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. Niežeby Nietzsche pri interpretácii Pammrovej nebol namieste, práve naopak, v individualizme a pesimizme by bolo možné hľadať styčné body v dielach oboch. Zároveň by ale bolo bývalo dobré orientovať sa na už existujúce interpretácie, ktoré Pammrovej obraz ženskosti vidia ako ovplyvnený Theodorom Lessingom a postavený proti koncepcii Otta Weininger². A podobne by bolo možné hľadať styčné body s ďalšími individualistkami jej doby, ako napr. Ellen Key či Laurou Marholm.

Najrozsiahlejšia podkapitola tretej kapitoly sa venuje problematike nadvlády človeka nad prírodou a interpretuje Pammrovú vo vzťahu k ekofeminizmu, resp. vo vzťahu k dichotómii prírody a kultúry. Tu autorka prichádza s klasickou tematizáciou tohto vzťahu v práci Sherry Ortner, ale zhrnutý článok v svojej interpretácii nijako nevyužíva. Zaráža tiež, že informácie o feministickej filozofii a ekofeminizme okrem relevantného článku Zory Javorskej preberá z publikácií Ondoka a Koháka. Zoči-voči existujúcej literatúre v oboch oblastiach tento výber literatúry považujem za nesprávny. Pammrovú v tejto podkapitole interpretuje vo vzťahu k radikálnemu feminizmu druhej vlny. Toto nutne nie je chybný krok, ale zhrnutie radikálno-feministického chápania príčin útlaku žien podľa Ondoka (ktorého knihu vydalo Karmelitánske nakladateľstvá, čo by už samo o sebe mohlo v autorke vyvolať potrebu hľadať aj ďalšiu literatúru) je zjednodušujúce.

Práca je napísaná zrozumiteľným jazykom, bez významnejších problémov či hrubiek. Odkazovanie na literatúru je dobré, ale s chybami. Autorka napríklad neuvádza riadne sekundárne citácie – napr. cituje Pammrovú, ale z biografie Křemenovej, pričom to tak v odkaze v texte riadne neuvádza (napr. s. 37). Podobne nesprávne uvádza kapitoly v antológiách (namiesto Oates-Indruchová 1998 by mala v texte odkazovať na Ortner 1998 a práve text Ortner 1998, a nie celú antológiu Oates-Indruchová 1998 by mala uviesť aj v zozname literatúry; podobne tak neodkazovať na knihu Valdřová 2004, ak opäť ide o zborník článkov – treba odkazovať na konkrétny citovaný text).

Predložená práca celkom nevyužila príležitosť zaoberať sa výraznou českou filozofkou, ktorou Pammrová bezpochyby je. Jej prínos vidím v tom, že dobre identifikovala ťažiskové témy Pammrovej myslenia a zhrnula v nich vybrané argumentačné línie.

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku dobre (3).

Lubica Kobová, PhD., 19. augusta 2022, Praha

---

² Tento vzťah ukazujú Bahenská, M., Heczková, L., & Musilová, D. (2011). *Iluze spásy : české feministické myšlení 19. a 20. století*. Veduta, s. 71 – 72.